

Maria Onofraș

SENSURI NOI ÎN VOCABULARUL ROMÂNESC

O realitate cunoscută de specialiști, dar ușor observabilă și de vorbitori este că limba evoluează din cauză că lumea evoluează. Limba permanent trebuie să se pună de acord cu dezvoltarea vieții de toate zilele, cu ultimele inovații ale tehnicii și ale științei. Acest „acord” se realizează în primul rând prin intermediul vocabularului, sector în care raportul limbă/societate se manifestă cel mai direct și evident prin două modalități: pe de o parte, prin împrumutarea sau crearea pe teren propriu de cuvinte noi și, pe de altă parte, prin îmbogățirea cuvintelor existente cu noi semnificații. În așa fel, dinamica și vitalitatea unităților lexicale nu reies numai din cantitatea cuvintelor recente sesizabile de întreaga lume, ci și din adăugările semantice la cuvinte prezente deja în limbă.

În cele ce urmează ne vom referi exclusiv la cel de-al doilea aspect, folosind exemple întâlnite în presa scrisă, care este o sursă de comunicare mai mult sau mai puțin efemeră și care, în mare parte nu beneficiază de un filtru riguros, folosit de textele științifice. Totodată, datorită prestigiului pe care îl are presa, cuvintele și sensurile noi intrate în limbă exercită o puternică influență asupra vorbitorilor cu o cultură lingvistică, în general, medie.

Cea ce interesează în acest sens este nu atât nevoia intrării în limba a acestor sensuri și cuvinte, cât imperativul prezenței lor într-un anumit context.

Ne vom opri în continuare la verbul *a realiza*, utilizat atât în limbajul oral, cât și în cel scris. Deși ne-am mai referit la acest cuvânt, frecvența îngrijorătoare a greșelilor ce se produc ne îndreptățește să-l aducem din nou în discuție. Dicționarele limbii române [1] ne prezintă următoarele sensuri: 1. a aduce ceva la îndeplinire; a face să devină real; a înfăptui, a efectua (*a realiza planurile*). 2. a (se) concretiza, a (se) întruchipa, a (se) materializa. 3. a produce, a obține ceva (*fabrica a realizat 5000 de costume*). 4. a crea (*o operă de artă*). 5. a publica (*se vor realiza materiale publicitare*). 6. a se dezvolta deplin (*a se realiza ca specialist*). 7. a-și da seama; a înțelege (*am realizat greșeala*). În vorbire apare și sensul, frecvent folosit în Republica Moldova de „a vinde, a comercializa, a plasa marfa” cu derivatele lui *realizabil, realizare, realizator* (de exemplu, *marfă realizabilă, marfă spre realizare și se caută un realizator*).

După cum menționează Florica Dumitrescu, [3] multiplele sensuri ale verbului *a realiza*, amintite aici, au origini și explicații socioculturale diferite, ce se reduc, în special, la următoarele: influența unei limbi străine, în primul rând limba franceză, din care ne-a venit sensul 4 (de exemplu, *a realiza un film*), din limba engleză, din care a venit sensul 7 (de exemplu, *am realizat greșeala*) și recent, din limba rusă (de exemplu, *a realiza marfa*). Prezența acestui verb în contextele amintite se datorează tendinței generale de a înlocui vocabularul tradițional cu termeni internaționali. Este cunoscut că verbul *реализовать* din rusă, a fost preluat din franceză *realiser* care înseamnă și „a obține o sumă de bani în urma desfacerii unor mărfuri”. Acest sens utilizatorii de limbă rusă l-au interpretat drept „a vinde” și a fost preluat și de vorbitorii din Basarabia. [4]

Sensul menționat suplimentar nu este încă înregistrat, deoarece dicționarele nu reușesc să înglobeze în întregime bogăția de cuvinte generate de permanenta dezvoltare a lexicului. Un dicționar normativ are sarcina de a reflecta în mod obiectiv normele limbii literare, bazându-se pe analiza situației actuale. În acest scop, deseori se renunță la includerea în registru a unor cuvinte sau sensuri ce nu au încă statut cu drepturi depline. O inovație devine normă doar atunci când este adoptată conștient de un număr din ce în ce mai mare de vorbitori, contribuind astfel la evoluția și unificarea limbii, justificându-și, totodată, prezența în limbă prin concizia și univocitatea lui semantică. Alte sensuri și cuvinte trebuie acceptate în limbă pornind de la necesitate/non-necesitate, precum și caracterul lor facultativ în limbă. Dacă sensul sau cuvântul împrumutat nu aduce nimic în limbă sau, dimpotrivă, duce la poluarea limbii cu fel de fel de ocazionalisme, greșite și ele la rândul lor, sensul sau cuvântul devine redundant sau chiar de prisos. În această ordine de idei, menționăm semnificațiile nou apărute pe teren românesc a cuvintelor *afacerist*, *locație*, *facțiune*.

Conform dicționarului [2], cuvântul *afacerist* are două sensuri: 1. Persoană care practică afacerismul; speculant. 2. Om de afaceri. Dacă sensul 1 este utilizat corect, atunci cel de-al doilea, frecvent la noi în ultimul timp, după părerea noastră, este deplasat. De exemplu, *George Washington, om politic și afacerist, primul președinte al SUA...* Eroarea s-a produs, probabil, din cauză că atât *afacerist*, cât și *om de afaceri* vin din limba engleză și se traduc – *businessman*. [5] Corect, credem, ar fi: *George Washington, politician și om de afaceri*

Există și cupluri lexicale care, chiar dacă se individualizează prin adiacență, duc la apariția nejustificată a sinonimelor. De exemplu, cuvântul *locație* în română este un substantiv polisemantic, cu sensuri ce țin de economie, navigație marină și informatică. [1]. Astăzi îl depistăm și cu sensul preluat din engleză – „loc unde se află ceva, unde se produce un fapt, un eveniment etc.” De exemplu, *Orașul a fost construit în 1674 la vest de vechea locație...* În vorbire *locație* mai este utilizat și cu sensul de „așezare, localitate”. De exemplu, *Grenoble, locație în sud-estul Franței...* Cele două cuvinte, cu sensuri, în fond comune, s-ar părea că sunt sinonime, dar numai în aparență: primul *locație* are sens general „loc unde se află ceva”, cel de-al doilea *locație* se referă la locuri concrete – *localitatea Grenoble*. Din cauza asemănării lor s-a produs o confuzie formală, implicit și de sens. Din păcate, această confuzie a devenit un clișeu insuportabil prin frecvența sa, repetat la tot pasul, chiar și de oamenii instruiți, cum sunt ziariștii.

Cuvântul *facțiune* îl găsim în dicționarele limbii române [1] cu sensul de „grup sau partid care urmărește să provoace tulburări într-un stat.” și este preluat din franceză. De exemplu, *Lordul Grey a intrat în parlament susținut de facțiunea conservatorilor*. În alte dicționare [6] cuvântul este prezentat cu un sens nou „grup de indivizi cu activitate subversivă; gașcă, bandă, clică.” De exemplu, *Se presupune că actul terorist din metrourul moscovit a fost pregătit de facțiunea Alkaida*. În presă însă cuvântul este confundat cu *fracțiune*. De exemplu, *DI Țurcanu și facțiunea sa a părăsit fracțiunea comunistă*. Confuzia este explicabilă: necunoașterea sensurilor. Paronimele *facțiune* și *fracțiune* sunt asemănătoare ca formă și ca sens cu o mică diferență. *Fracțiune* este un grup în cadrul unui partid, *facțiune* – grup sau partid.

Fără a epuiza lista exemplurilor de acest fel, o constatare generală pare a se impune: rapiditatea cu care se constituie și se extind formațiile noi în lexicul actual vădește amploarea procesului de îmbogățire a vocabularului. Dar mulțimea de cuvinte scoase din lexicul

francez, englez sau rus și puse în circulație fără nici un discernământ de unii vorbitori face comunicarea dificilă. Subliniem acest lucru nu pentru a nega cu desăvârșire nevoia de a folosi cuvinte și sensuri noi, ci spre a folosi corect aceste unități lexicale, cu atât mai mult că limba română are la dispoziție denumiri potrivite (de exemplu, **a realiza marfa** – a vinde, a comercializa, a plasa marfa, **marfă realizabilă** – marfă vandabilă, **realizator** – vânzător, plasator, comerciant, negustor). Totodată nu trebuie să se piardă din vedere și faptul că în istoria unei limbi literare uzul are uneori putere de decizie, chiar și atunci când se abate în mod nejustificat de la modelul recomandat (de exemplu, *locație* ar putea fi utilizat în limba literară și cu sensul de *localitate*).

Referințe bibliografice

1. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu. *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a II-a. – București-Chișinău, Litera Internațional, 2006.
2. DEXI (Dicționar explicativ ilustrat al limbii române). – Chișinău, ARC-Cunivas, 2007.
3. Florica Dumitrescu. *Un „verbum vicarium”: a realiza // Dinamica lexicului românesc. –ieri și azi.* – Cluj-Napoca, Clusium-Logos, 1995. – P. 220.
4. Alexei Palii. *Dicționar de dificultăți și surprize ale limbii române.* – Chișinău, Epigraf, 2008.
5. Irina Panovf. *Dicționar englez-român.* – București-Chișinău, Litera Internațional, 2005.
6. Florin Marcu. *Dicționar de neologisme.* – Chișinău, Știința, 2008.

Institutul de Filologie
(Chișinău)